

Ηθογραφικά στοιχεία μέσα από τον Ομηρικό ύμνο V στην Αφροδίτη

Εισηγήτρια: Μάρω Παπαμηνά- Καλλασίδου, Φιλολόγος, Λύκειο Α΄ Εθνάρχη Μακαρίου Γ΄

Οι Ομηρικοί ύμνοι γράφτηκαν κατά την Αρχαϊκή περίοδο κι έτσι βρίσκονται ανάμεσα στα αρχαιότερα μνημεία της ελληνικής λογοτεχνίας. Γενικότερα, οι Ομηρικοί ύμνοι αποτελούν μία συλλογή αρχαίων ελληνικών ύμνων με μέτρο το δακτυλικό εξάμετρο, που χρησιμοποιείται επίσης στην Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Οι 33 ύμνοι είναι αφιερωμένοι στους θεούς της Ελληνικής μυθολογίας.

Οι Ομηρικοί ύμνοι ποικίλουν σε μέγεθος και οι μεγαλύτεροι, όπως είναι ο 5^{ος} ύμνος, περιλαμβάνουν επίκληση, εγκώμιο και αφήγηση. Ο 5^{ος} ομηρικός ύμνος είναι αφιερωμένος στη Θεά Αφροδίτη, τη σημαντικότερη Θεότητα των αρχαίων Κυπρίων και αποτελεί βασικό **έρεισμα της Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας**.

Το περιεχόμενο του 5^{ου} ύμνου έχει ανθρωπομορφικά στοιχεία και αναφέρεται στην προσπάθεια της Θεάς Αφροδίτης να σαγηνεύσει με τη θεϊκή ομορφιά της τον θνητό ήρωα Αγχίση. Όταν η Θεά αποκαλύπτει στον Αγχίση τη θεϊκή προέλευσή της αυτός ζητά έλεος και ικετεύει τη θεά να μην χάσει τη δύναμή του, αφού «άντρας θαλερόβιος δεν είναι όποιος μ' αθάνατες θεές ξαπλώσει». Η Αφροδίτη, για να καθησυχάσει τον Αγχίση, αναφέρεται στην αρπαγή άλλων ωραίων θνητών από τους θεούς, όπως είναι η αρπαγή του Γανυμήδη από τον Δία και του Τιθωνού από τη σεβαστή Ηώ. Η Αφροδίτη αναφέρει στον Αγχίση ότι θα αποκτήσει απ' αυτόν έναν γιο με τ' όνομα Αινείας, γιατί «αινός» και φοβερός πόθος την βρήκε που ξάπλωσε σε θνητού την κλίνη. Τέλος, απειλεί τον Αγχίση πως θα κτυπηθεί με κεραυνό του Δία αν μαρτυρήσει το μυστικό για το σμίξιμό του με την «ωριοστεφάνωτη Κυθήρεια Θεά».

Σύμφωνα με αυτό το περιεχόμενο, αντικείμενο της εισήγησης είναι **η συγκριτική σύνδεση** σε αποσπάσματα του 5^{ου} ύμνου με **παραδοσιακά ήθη και έθιμα του γάμου**, έτσι όπως επικράτησαν στην πλούσια και όμορφη κυπριακή παράδοση του τόπου μας.

Στον ομηρικό ύμνο καταδεικνύεται και αποδεικνύεται η αυθεντική ελληνικότητα της Κύπρου στις λατρευτικές γιορτές στο όνομα της θεάς Αφροδίτης, τα «Αφροδίσια». Η διαχρονική παρουσία της θεάς Αφροδίτης στην Πάφο και γενικά σ' όλη την Κύπρο, επισφραγίζει τη γνήσια **ηθογραφία** της φυλής μας που έχει τις ρίζες της στα βάθη των αιώνων.

Οι στίχοι του V Ομηρικού ύμνου προς τη Θεά Αφροδίτη ορίζουν την πιστή απεικόνιση της ζωής, των ηθών και εθίμων μας κατά την τέλεση του Ιερού γάμου. Μαζί λοιπόν θα ζήσουμε στιγμές του Κυπριακού γάμου έτσι όπως πηγάζουν από τον Όμηρο – πατέρα της αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας.

α) Στους στίχους 58 – 63 σκιαγραφείται η σκηνή με το **στόλισμα της νύμφης** πριν την τέλεση του γάμου.

*«Και τότε οι Χάριτες την έλουσαν και την αλείψαν λάδι
θεϊκό, όπως αρμόζει στους Θεούς που αιώνιοι είναι,
με θεϊκό γλυκόλαδο, γι' αυτή αρωματισμένο που ήταν.
Κι όταν ωραία στο σώμα όλα φόρεσε τα όμορφα τα ρούχα
και με χρυσαφικά στολίστηκε η φιλόγελη Αφροδίτη
έσπευσε για την Τροία αφήνοντας τη μρωμένη Κύπρο».*

Η προετοιμασία της θεάς Αφροδίτης από τις Χάριτες παραπέμπει στο στόλισμα της νύμφης και του γαμπρού στον κυπριακό παραδοσιακό γάμο. Η φιλόγελη Αφροδίτη ταυτίζεται με τη χαρούμενη νύμφη που καμαρώνει και καμαρώνεται από τον κόσμο για τα κάλλη της.

β) Η συνοδεία μουσικής, με μουσικά όργανα βιολιού και λαούτου είναι απαραίτητη σ' ένα τόσο χαρούμενο γεγονός. Έχουν περισωθεί αρχαίες τοπικές μελωδίες, όπως τα «τραγούδια του γάμου», που εκτελούνται με συνοδεία βιολιού και λαούτου.

Τα κυπριακά δημοτικά τραγούδια του γάμου με τους ρυθμούς της λαϊκής κυπριακής μουσικής διατρανώνουν την αρχαία τους ελληνική καταγωγή. Τα ιδιοφυή κυπριακά δίστιχα που παρομοιάζονται με τις κρητικές μαντινάδες ή τα λιανοτράγουδα άλλων ελληνικών τόπων τραγουδιούνται σε γάμους και είναι γνωστά ως «Γσιαττίσματα».

Στο στίχο 80: «*Ο Αγχίσης εδώ και εκεί περιφερόταν ηχηρά παίζοντας κιθάρα*», εντοπίζουμε αυτή τη σχέση ανάμεσα στα μουσικά όργανα, τα βουκολικά της αρχαιότητας και της λαϊκής παράδοσης, όπως είναι η κιθάρα, η φλογέρα, το λαούτο και το βιολί.

Αλληλένδετη είναι επίσης η σχέση ανάμεσα στα Δημοτικά τραγούδια του κυπριακού γάμου με τα μουσικά ακούσματα στον ομηρικό ύμνο. Αναμφισβήτητα, οι ρίζες των νυφιάτικων δημοτικών τραγουδιών μας ανάγονται στην αρχαϊκή επική ποίηση. Το περιεχόμενο των κυπριακών δημοτικών τραγουδιών του γάμου είναι **αρχαϊκό** και **απλοϊκό**. Μέσα από την αρχαϊκότητα αυτή, εκφράζεται ο λαός μας με λιτή, χαρούμενη διάθεση σ' ένα χαρμόσυνο γεγονός όπως είναι **η τέλεση του ιερού γάμου**.

γ) Με το στίχο 111: «*Κι ο Οτρέας είναι ο πατέρας μου στ' όνομα ζακουστός, αν ακουστά τον έχεις*», η Αφροδίτη στην προσπάθειά της να πείσει τον Αγχίση για τον γάμο, έστω κι αν λείει ψέματα, θέτει το θέμα της **καλής καταγωγής** της νύμφης – που επικρατεί στις μέρες μας με τη λαϊκή φράση «**είναι από καλή οικογένεια**».

Η ίδια άποψη για την ευγενική καταγωγή της νύμφης παρουσιάζεται και στους στίχους 133 – 136: «*παρθένα αφού με πάρεις κι άπειρη στον έρωτα δείξε με στον πατέρα σου και στη μητέρα που λαμπρά κατέχει έργα και στα δικά σου αδέρφια, που απ' την ίδια κρατάνε φύτρα δεν θα 'μαι νύφη ανάρμοστη γι αυτούς μα καθωσπρέπει*». Το καλό όνομα της νύμφης έχει λοιπόν τις ρίζες του στην αρχαϊκή επική ποίηση.

δ) Σους στίχους 137-138: «*Και στείλε γρήγορ' άγγελο στους Φρύγες με τους ίππους τους ταχύποδες να το μηνύσουν στον πατέρα μου και στη μητέρα μου που έγνοιες την κρατούνε*» θίγεται το έθιμο με τα προξένια. Η προξενήτρα ή ο προξενητάρης – άγγελος σύμφωνα με τη λαϊκή μας παράδοση είναι αυτός που πήγαινε στους γονείς για να πάρει το μήνυμα του γαμπρού και να τη ζητήσει σε γάμο.

Ο στίχος 138 «*στον πατέρα μου και στη μητέρα που έγνοιες την κρατούνε*» δείχνει και την έγνοια των γονιών για την αποκατάσταση της κόρης τους. Αν κάποιος ενδιαφερόταν για μια κοπέλα έπρεπε να στείλει μήνυμα στους γονείς της, μέσω της προξενήτρας ή του προξενητάρη για να την ζητήσει σε γάμο.

ε) Οι στίχοι: 139-140: «*κι αυτοί χρυσάφι βέβαια σωρό και ρούχα υφαντά θα στείλουν, κι εσύ πολλά κι ολόλαμπρα θα πάρεις λύτρα*» μας φέρνουν κοντά σ' ένα άλλο έθιμο του κυπριακού γάμου, το θεσμό της **προίκας**. Ο γαμπρός μαζί με τη νύμφη παίρνει χρυσάφι και ρούχα υφαντά. Η νύμφη προικίζει το γαμπρό. Το προικοσύμφωνο επισφραγίζει τη συμφωνία της προίκας.

Προμίσθια τῶν Αἰζῶν μὲν Περσέως

1	Κασσιότα	ἑστ. 100	400
1	Μυζία	70	280
2	Κούβητα μεγάλη ἐπὶ σῶμα	ἑστ. 72	300
2	Κούβητα ἐπὶ πρῶτον	70	280
12	Καρία	123	600
1	Ἰσθμὸς μὲ τὴν ἐπιτολίαν		600
2	Μυρμιρυγία ἑστ. 250		250
5	Καυκασία ἐπὶ τὸν ἰσθμὸν		750
2	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		150
4	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		600
4	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		1000
2	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		200
1	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		550
1	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		180
1	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		270
18	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		1200
6	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		200
3	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		100
6	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		50
6	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		200
3	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		100
1	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		200
3	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		150
4	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		1200
1	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		500
1	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		200
1	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		400
1	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		150
2	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		250
1	Καρία, Ἰσθμὸς καὶ ἄλλα		90
			11540

στ) Το θέμα της προίκας θίγεται και στους στίχους:100-106

«Για σένα εγώ σε χώρο στον όρους την κορφή περιβλεπτο
βωμό θα στήσω, και πλούσιες θα σου τελώ θυσίες
όλες τις ώρες και συ καλόγνωμη έχοντας διάθεση
δώσε στους Τρώες ανάμεσα έξοχος να 'μαι άντρας
κι ύστερα δώσ' μου γόνο θαλερό, κι εμέ τον ίδιο κάνε
χρόνια πολλά καλά να ζήσω και το φως του ήλιου ν' ατενίζω
ευτυχισμένος μέσ' το πλήθος και στο κατώφλι να αφιχθώ
των γηρατειών»

Σύμφωνα με τους στίχους αυτούς ο γαμπρός υπόσχεται προίκα στη νύμφη με αντίδοτη υπόσχεση τη **γονιμότητα** της νύμφης «δώς μου γόνο θαλερό » αλλά και έναν πετυχημένο, ευτυχισμένο γάμο που θα φθάσει μέχρι τα βαθιά γηρατειά.

ζ) Οι στίχοι: 141 – 142 «Κι αυτά σαν κάμεις πρόσφερε συμπόσιο για γάμο ποθητό πολύτιμο σ' ανθρώπους και στους αθάνατους Θεούς» μας παραπέμπουν στο **συμπόσιο γάμου** που ακολουθεί μετά την τέλεση του ιερού γάμου. Το φαγοπότι για τη χαρά του γάμου είναι μεγάλο.

η) Στους στίχους: 126 -127 «Στου Αγχίση το κρεβάτι έλεγε πως θα καλούμαι νόμιμη γυναίκα και πως λαμπρά τέκνα θα σου γεννήσω» μπορούμε να διακρίνουμε το **έθιμο της γονιμότητας** που συμβολίζεται με το κύλισμα των παιδιών στο κρεβάτι του ανδρογύνου. Το έθιμο αυτό παρουσιάζεται στον κυπριακό γάμο.

Συμπεράσματα

Με όλα όσα είδαμε στον Ομηρικό Ύμνο V καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η ηθογραφία, η παράδοση τα ήθη και τα έθιμά μας στον κυπριακό γάμο ανάγονται στην αρχαϊκή επική ποίηση, γεγονός που επιβεβαιώνει τις ελληνικές μας ρίζες.

Η διδακτική προσέγγιση στο Σχολείο με βάση την αρχαϊκή ποίηση μπορεί να γίνει: Μέσα από τη διδασκαλία Δημοτικού τραγουδιού στη Γ΄ τάξη Γυμνασίου, καθώς και στην Α΄ τάξη Λυκείου με πηγές πληροφοριών ως προς την ηθογραφία και την παράδοσή μας από τον Ομηρικό Ύμνο V. Η διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαιογνωσίας στην Ομήρου *Οδύσσεια* και *Ιλιάδα* παραλληλίζεται με τους στίχους του Ομηρικού Ύμνου V.

Ως κατακλείδα της εισήγησης αυτής θα μπορούσαμε να πούμε πως η αέναη ηθογραφία κι η παράδοση μας είναι η αρχέγονη γλώσσα του λαού μας που με περηφάνια και χαρά ακολουθούμε. Μέσα από την αρχέγονη αυτή γλώσσα κάνουμε αναδρομή στο παρελθόν. Η ηθογραφική μας παράδοση μέσα από τον Ομηρικό Ύμνο V συλλαμβάνει το παρελθόν και το οδηγεί στο σήμερα. Χρέος όλων μας είναι να μείνουμε κοντά στις ρίζες της ηθογραφίας μας, έτσι όπως τις έθεσε ο Όμηρος.

Αυτό είναι ένα χρέος μορφωτικό, παιδευτικό, πολιτιστικό και ταυτόχρονα εθνικό που θα δυναμώσει τις ρίζες της φυλής μας.

Σύμφωνα με το Νίκο Καζαντζάκη:

«Η κραυγή που γροικάς, δεν είναι δική σου. Δε μιλάς εσύ. Μιλούν αρίφνητοι πρόγονοι με το στόμα σου».